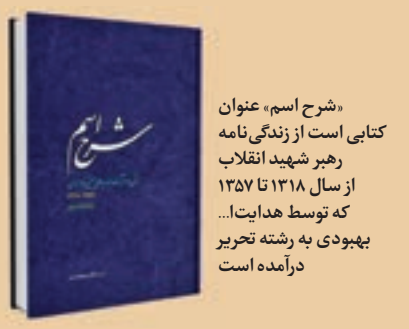

فرزندِ مشهد

نگاهی به پیوندرهبر شهید، آیت‌ا...العظمی‌خامنه‌ای با «مشهد»، شهری که در زندگی ایشان فقط یک خاطره جغرافیایی نبود

گروه تاریخ وهویت|اگر قرار باشد برای آخرین بار، پیکر رهبر شهید، آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای به مشهد بازگردد، این بازگشت فقط یک جابه‌جایی جغرافیایی نیست، بازگشت یک زندگی به نقطه آغاز خودش است. مشهد، شهری است که ایشان در آن زاده شدند. در کوچه‌ها و محله‌هایش بایلدند. در مسجد‌ها و مدرسه‌هایش آموختند و منبر و تفسیر گفتند و در فضای دینی و سیاسی‌اش به چهره‌ای شناخته‌شده بدل شدند. رابطه ایشان با مشهد، رابطه‌ای عادی و تشریفاتی نبوده است؛ این شهر در روایت زندگی‌شان هم «خانه» است و هم «صحنه». هم «خاطره»، است و هم «مسئولیت». از همین رو، هر سخن از بازگشت نهایی آیت‌ا...العظمی‌خامنه‌ای به مشهد، ناگزیر با پرسش از معنای این پیوند همراه می‌شود؛ مشهد برای ایشان چه بوده است و ایشان برای مشهد چه کرده‌اند؟

● شهر زادگاه وخاستگاه

براساس منابع زندگی‌نامه‌ای، آیت‌ا...العظمی سیدعلی حسینی خامنه‌ای در ۲۹فروردین ۱۳۱۸خورشیدی در مشهد به دنیا آمد و محل تولد ایشان منطقه بازار سرشور بوده است. همین ریشه، ایشان را از نخستین سال‌های حیات در دل بافت سنتی و مذهبی شهر قرار داد، بافتی که در آن خانواده‌های روحانی، بازار، مدرسه‌های دینی و حرم امام‌رضا^(ع) شبکه اصلی زندگی شهری را می‌ساختند.

آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای تحصیل را در چهارسالگی از مکتب خانه و با فراگیری قرآن کریم شروع کردند. دوره دبستان را در نخستین مدرسه اسلامی مشهد، دارالتعلیم دایانی، گذراندند. در همین ایام، یادگیری قرائت و تجوید قرآن را نزد برخی قاریان مشهد شروع کردند، هم‌زمان با تحصیل در کلاس پنجم دبستان، تحصیلات مقدماتی حوزوی را نیز آغاز کردند. شوق وافر ایشان به تحصیلات حوزوی و تشویق والدین سبب شد که آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای پس از اتمام دوره دبستان، وارد دنیای طلبگی شوند و تحصیل علوم دینی را در مدرسه سلیمان خان ادامه دهند. ایشان بخشی از مقدمات را نیز نزد پدر طی کردند. سپس به مدرسه نواب رفتند و دوره سطح را در آن به پایان بردند؛ هم‌زمان با تحصیلات حوزوی دوره دبیرستان را تا سال دوم متوسطه ادامه دادند.

سوای این‌موارد پدر ایشان، آیت‌ا...سیدجوادخامنه‌ای، از روحانیان سرشناس مشهد بود و همین زمینه خانوادگی، پیوند ایشان با سنت علمی و مذهبی شهر را عمیق‌تر کرد.

«مشهد» در این معنا فقط محل تولد نبوده، بلکه محیطی بوده که شخصیت ایشان در آن شکل گرفته است. نزدیکی به حرم رضوی و زیست روزمره در شهری زیارتی، از ایشان چهره‌ای ساخت که بعدها در سخنرانی‌هایشان نیز بارها از آن یادکردند و این یادکرد، نشانه‌ای از احساس تعلق ایشان به این فضا بوده است.

● مشهد فکری و سیاسی

نقطه آغازین ورود ایشان به فعالیت‌های سیاسی، دیدارشان با سیدمجتبی نواب صفوی (میرلوحی) در مشهد بوده که به بیان خودشان اولین بارقه‌های انقلابی را در ایشان پدید آورده است. این دیدار در نوجوانی رخ داده اما نقش مشهد در زندگی آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای فقط به تولد و نوجوانی محدود نمانده است. ایشان در سال‌های پیش از انقلاب، در فضای فکری و مذهبی مشهد به یکی از چهره‌های اثرگذار جریان دینی-انقلابی بدل شده‌اند و نامشان در کنار معود روحانیان مجاهد و فعال آن دوره قرار گرفته است.

گزارش‌های تاریخی از مشهد پیش از انقلاب نشان می‌دهد که ایشان در میان حوزویان، خطیبی پرتحرک و مفسری اثرگذار بوده‌اند و با حضور در مسجد‌هایی چون مسجد کرامت، مسجد امام حسن^(ع) و مدرسه میرزاجعفر، پایگاه فکری خود را در متن شهر بنا کرده‌اند.

رهبر شهید آیت‌ا...العظمی سیدعلی خامنه‌ای درسالیان نوجوانی

رهبر شهید، آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای درسالیان نوجوانی وطلبگی همراه با جمعی از شاگردانشان

رهبر شهید، آیت ا...العظمی سیدعلی خامنه‌ای در کنار پدرشان، آیت‌ا...سیدجواد حسینی خامنه‌ای درواپسین سالیان حیات پدر

مقطع سال است که شمارش تاریخ، زندگی و عمر خود را با حساب آن مقطع انجام می‌دهند.»

این زبان، زبان یک سیاست‌مدار صرف نیست، زبان کسی است که مشهد را در نسبت با قدسیت، خاطره جمعی و نظم معنوی زندگی فهم کرده است. از این منظر، مشهد برای آیت‌ا...خامنه‌ای شهر «زیارت» بوده است، اما هم‌زمان شهر «مجاورت» هم بوده است؛ یعنی نه فقط مقصد زائر، بلکه خانه ساکنان پیوسته با حرم. همین دوگانه، در سخن ایشان بارها تکرار شده و نشان داده که مشهد در ذهن ایشان از سطح جغرافیا فراتر رفته و به بخشی از هویت دینی-اجتماعی بدل شده است. ایشان همچنین به واسطه حرم مطهر رضوی، مشهد را قطب معنوی و مرکز تمدن اسلامی، سنگر انقلاب و محل وحدت امت و تجلی برادری اسلامی معرفی کرده‌اند. علاوه بر این‌ها وجود مکرر تعبیری چون «مشهد شهر امام‌رضاست» در بیانات ایشان نشان‌دهنده هویت بخشی به شهر بر پایه حضور امام‌رضا^(ع) است.

● اشاره به پویایی شهر

در منابع موجود، نقل‌قول‌های مستقیم ایشان درباره مشهد کم نیست، اما چند عبارت برجسته‌تر است. از جمله، ایشان در بیان‌اتشان مشهد را نه فقط محل زیستن، بلکه محل دریافت برکت و مسئولیت می‌دانستند. ایشان در دیدار با مسئولان استان خراسان رضوی در سال ۱۳۹۳ توصیه و تأکید داشتند که «مشهد تنها یک شهر نیست؛ مشهد یک پایگاه تعلیم دینی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است و باید با نگاه ملی و فراملی به آن نگاه کرد». علاوه بر این وقتی نوروز سال ۱۳۷۵ و پس از برگزاری انتخابات پنجمین دوره مجلس شورای اسلامی در ۱۸ اسفند ۱۳۷۴ میهمان مردم مشهد شدند، خطاب به «مردم مشهد» به‌طور ویژه از رشد مشارکت آنان در انتخابات قدردانی کردند و آن را نشانه‌ای از آمادگی و هوشیاری اجتماعی شهر دانستند. ایشان گفتند: «مطلب اول مربوط به شما مشهدی‌های عزیز و

رهبر شهید آیت‌ا...العظمی سیدعلی خامنه‌ای درسالیان نوجوانی

مؤمن است که لازم است بگویم تا همه بدانند. ما برای انتخاباتی که گذشت، از همه ملت ایران تشکر کردیم؛ چون اقبال به انتخابات خیلی خوب بود. اما باید از مردم مشهد یک تشکر دیگر هم به‌طور ویژه بکنیم؛ چون رشد شرکت در انتخابات در مشهد، نسبت به دوره قبل آن -براساس گزارشی که به من داده‌اند- در حدود ۵۰درصد است. خیلی رقم بالایی است که خبر از چیزهای خوبی می‌دهد و تحلیلگران را به مذاقه می‌طلبد. البته نمونه‌های برجسته‌ای از این قبیل، در همه جا هست و در مورد مشهد، این برجستگی ویژه وجود داشت که اشاره شد.» این نوع خطاب، مشهد را در نگاه ایشان صرفا یک شهر تاریخی یا مذهبی نمی‌سازد، بلکه آن را جامعه‌ای فعال و اثرگذار در مقیاس ملی معرفی می‌کند. به بیان دیگر، شهید آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای به مشهد فقط عشق نمی‌ورزیدند؛ از آن انتظار هم داشتند و آن را بخشی جدایی‌ناپذیر از پیکره سیاسی-اجتماعی ایران می‌دانستند.

● شهر خاطره

مشهد در زندگی آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای همچنین شهر خاطره‌های شخصی است. خاطرات مربوط به خانه‌ها، مدرسه‌ها، محفل‌ها و مسجد‌هایی که ایشان در آن‌ها رفت‌وآمد داشته‌اند، بخش مهمی از روایت زندگی ایشان را می‌سازد. گزارش‌های تاریخی از سرشور، پایین‌خیابان، خیابان نادری و مسجد کرامت نشان می‌دهند که ایشان در متن محلات قدیمی شهر نفس کشیده و در همان فضاها رشد کرده‌اند. برای نمونه آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای در دوران جوانی و پیش از انقلاب باتخلص شعری «امین» در جلسات ادبی مشهد، از جمله جلسات انجمن ادبی فرخ و محافل شعری و ادبی که در منزل ادیبان و شاعران مشهدی تشکیل می‌شده است، حضور فعال داشته‌اند.

از این رو، مشهد برای ایشان شهری است با نشانه‌های ملموس؛ کوچه، مسجد، بازار، حرم، خانه پدری و جمع‌های علمی و ادبی. این لایه‌های خاطره‌ای باعث شده‌اند که بازگشت ایشان به مشهد، در روایت عمومی، همواره معنایی فراتر از یک مراسم خاک‌سپاری داشته باشد. ایشان از مشهد برآمده‌اند، در مشهد شناخته شدند و در خاطره جمعی شهر نیز به‌عنوان یکی از فرزندان برجسته‌اش ثبت شدند.

در نهایت می‌توان گفت رابطه آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای و مشهد بر سه پایه استوار است، تولد و هویت، مبارزه و کنش و معنویت و خاطره. مشهد برای ایشان شهری است که در آن زاده شدند، در آن رشد فکری یافتند، از آن پایگاه مبارزه ساخت و بارها آن را در مقام شهری قدسی مردمی ستودند. پس اگر امروز از بازگشت نهایی ایشان به این شهر مشهد سخن می‌رود، این بازگشت، بازگشت به نقطه‌ای است که از ابتدا در زندگی ایشان حضور داشته است. از همین رو، پیوند رهبر شهید با مشهد را باید بخشی از تاریخ معاصر این شهر دانست؛ شهری که در آن سنت دینی، سیاست، بازار، حرم و خاطره شخصی به هم رسیده‌اند. در چنین روایتی، مشهد فقط زادگاه یک رهبر نیست؛ یکی از صحنه‌های اصلی شکل‌گیری اوست.

کتاب شهید ایران

شهر

هشتم

۱۸ تیر ۱۴۰۵
۲۲ خرداد ۱۳۸۸
شماره ۲۸۳۲

۱۵

تاریخ و هویت

سال شمار زندگی

رهبر در مشهد

۱۳۱۸

تولد در مشهد، در خانواده‌ای روحانی و مذهبی. ایشان در همین شهر و در فضای سنتی پیرامون حرم رضوی رشد کردند.

دهه ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰

دوران کودکی و نوجوانی در محله‌های قدیمی مشهد، از جمله سرشور. این دوره، پایه‌های نخستین تربیت دینی و اجتماعی ایشان را شکل داد.

اوایل دهه ۱۳۳۰

ورود جدی‌تر به تحصیلات حوزوی در مشهد و آغاز پیوند عمیق‌تر با حوزه علمیه شهر. ایشان بعدها بخشی از درس‌های فقه و اصول را نزد آیت‌ا... میلانی ادامه دادند.

۱۳۳۶

سفر کوتاه به نجف برای زیارت و آشنایی با فضای علمی آن حوزه، اما پیوند اصلی ایشان با مشهد همچنان حفظ شد و بازگشتشان به این شهر در مسیر تحصیل و زندگی ادامه یافت.

۱۳۴۳

بازگشت و ماندگاری در مشهد، همراه با مراقبت از پدر بیمار و ادامه تحصیل و تدریس در همین شهر. از این مقطع، نقش ایشان در فضای حوزوی مشهد پررنگ‌تر شد.

۱۳۴۴

آغاز شکل‌گیری «بنای کرامت» که بعدتر به مسجد کرامت تبدیل شد؛ یکی از مهم‌ترین پایگاه‌های فعالیت فکری واجتماعی آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای در مشهد.

۱۳۵۱

تبدیل رسمی بنای کرامت به مسجد کرامت؛ مسجدی که به‌تدریج به یکی از مراکز اصلی سخنرانی‌ها و جلسات تفسیر ایشان بدل شد.

۱۳۵۲

برگزاری نماز جماعت و جلسات تفسیر آیت‌ا...العظمی خامنه‌ای در مسجد کرامت؛ این جلسات به سرعت مخاطبان جوان و مذهبی بسیاری را جذب کرد.

۱۳۵۰ تا ۱۳۵۳

دوره اوج فعالیت‌های فکری و تبلیغی در مشهد، با جلسات تفسیر و ایدئولوژی در مسجد کرامت، مسجد امام حسن^(ع) و مدرسه میرزاجعفر. این دوره، مشهد را به پایگاه مهم مبارزاتی ایشان تبدیل کرد.

دی ۱۳۵۳

یورش ساواک به خانه ایشان در مشهد و بازداشتشان؛ این بازداشت، یکی از سخت‌ترین برخوردهای امنیتی با ایشان در دوران مبارزه بود.

آذر ۱۳۵۶

بازداشت و سپس تبعید به ایران‌شهر؛ این رخداد، مرحله تازه‌ای در فشار سیاسی بر ایشان بود، هرچند پیوندشان با مشهد همچنان در حافله عمومی شهر باقی ماند.

مهر ۱۳۵۷

بازگشت از تبعید و حضور دوباره در مشهد در آستانه اوچ‌گیری انقلاب؛ ایشان بار دیگر در صف مبارزان انقلابی شهر قرار گرفتند.

پس از انقلاب تا دهه‌های بعد

بازگشت‌های متعدد به مشهد برای دیدار با زائران و مجاوران حرم رضوی و سخنرانی در جمع آنان؛ در این سخنرانی‌ها، مشهد همواره شهری معنوی و اثرگذار در نگاه ایشان معرفی شده است.

اطلاعات سال شمار از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری استخراج شده است.